

Goed onderzoek kan zeer gunstige effecten hebben voor de manier waarop leraren hun vak invulling geven

ministerie van Onderwijs werd er enige druk op de werkgroep uitgeoefend om literatuur niet in het rapport op te nemen. Die argumentatie was gebaseerd op het gegeven dat het mbo in veel gevallen geen literatuuronderwijs aanbiedt. Met volledige instemming van Van den Bergh en Rijlaarsdam is er toch voor een andere weg gekozen. Van den Bergh: 'Je kan je toch geen Nederlands voorstellen zonder literatuur? Daarom hebben we literatuur aan het domein "leesvaardigheid" gekoppeld: lezen van fictie en het lezen van zakelijke teksten. Ik denk dat dit goed geweest is.' Gert Rijlaarsdam: 'Het schoolvak Taal is Taal- én Letterkunde. Onvoorstelbaar dat je het lezen van fictie en literatuur niet meer tot het domein van het vak Nederlands zou laten behoren. Terwijl het zo belangrijk is dat kinderen verhalen horen, verhalen horen voorlezen, verhalen lezen, zich in kunnen leven in anderen en andere werelden, zonder zelf fysiek in een andere wereld te zijn.'

Haken en ogen

Van den Bergh en Rijlaarsdam signaleren beiden enkele haken en ogen aan het rapport, onder andere veroorzaakt door de korte ontstaansjijd ervan. Het rapport schrijft weliswaar duidelijk voor wat leerlingen precies moeten kunnen en maakt daarbij zo veel mogelijk gebruik van bestaande onderzoeksgegevens naar wat leerlingen op dit moment al presteren in het onderwijs, maar er blijken bitter weinig onderzoeksresultaten over wat leerlingen werkelijk kunnen. Dat heeft zijn gevolgen voor het rapport. Van den Bergh: 'We slaan af en toe maar een slag naar normen. Daar word ik buitengewoon treurig van. Je wilt wel een reële norm stellen, maar dan moet je wel aan onderzoeksresultaten kunnen relateren. Die zijn er niet. Het rapport is daarom soms een beetje een *educated guess*. Sommige dingen weten we niet. Er zijn plekken in het rapport die ik daardoor minder geslaagd vind. Van schrijven bijvoorbeeld vind ik het minimum niveau en het hoogste niveau niet veel van elkaar schelen.'

Van den Bergh pleit daarom voor een onderzoek naar de kennis en vaardigheden van leerlingen. 'Er zou abso-

luut een peilingsonderzoek moeten komen. We hebben vijftien jaar geleden een dergelijk onderzoek gehad voor de derde klas voortgezet onderwijs. Daar is het bij gebleven. Met een peilingsonderzoek kun je een beeld krijgen van wat leerlingen kunnen aan Nederlands.' Goed onderzoek kan volgens hem zeer gunstige effecten hebben voor de manier waarop leraren hun vak invulling geven. 'We geven leerlingen nu drie jaar voortgezet onderwijs zonder echt te weten wat het resultaat is. Als je het bijvoorbeeld hebt over lezen, dan vind ik het heel opmerkelijk dat we in de derde klas nog eigenlijk werken met heel simpele teksten. In vijf en zes vwo schiet die moeilijkheid ineens omhoog. Wat hebben we dan gedaan in jaar vier?'

Gert Rijlaarsdam spreekt tegen dat de soms wat geringe empirische fundering van het rapport in het onderwijs 'vanzelfsprekend' tot problemen zal leiden: 'Wat mij op dit punt hoopvol stemde, waren de reacties op de raadpleging die we hielden onder leerkrachten basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Op punten uit het rapport waar wij onzeker over waren, omdat er weinig onderzoeksgegevens over bekend waren, bleken de aanwezige docenten onze voorstellen van de niveaubeschrijving in grote lijnen te delen.'

Raad

Maar wat moeten leraren in het voortgezet onderwijs nu met dit rapport? Van den Bergh: 'Blader gewoon eens door het rapport en kijk eens naar de schema's en de voorbeelden. Wat wordt er nou eigenlijk verwacht waarover leerlingen lezen? Wat wordt er nou eigenlijk verwacht waarover ze praten? Wat wordt er nou eigenlijk verwacht wat voor een boeken ze lezen? Het rapport heeft in die zin wat weg van een canon. Daarmee past het ook erg in deze tijd. Met alle voor- en nadelen van dien. Wat ik daarom niet hoop, is dat we allemaal hetzelfde gaan doen. Het gevaar is dat iedereen in de drukte van alledag het gegeven voorbeeld uit het rapport gaat gebruiken.'

Rijlaarsdam: 'Ik zou leraren Nederlands het liefst zien in clubjes, al dan niet met vakdidactici uit lerarenopleidingen en universiteiten, clubjes in sectieverband of door schoolsoorten heen om te onderzoeken wat verstandige opeenvolgingen van taken zijn voor leerlingen, samen uitzoeken wat leerlingen zouden moeten kunnen, op een bepaald moment in hun schoolloopbaan. Als dit rapport dit soort discussies bewerkstelligt, zou dat fantastisch zijn.' ■

DOCENTEN AAN HET WERK MET HET EUROPEES TAALPORTFOLIO

Eind 2007 heeft iedereen die een account als docent bij het Europees Taalportfolio heeft, een enquête via e-mail ontvangen. Uit de reacties is een beeld ontstaan over hoe het Europees Taalportfolio in het Nederlands onderwijs wordt gebruikt. Aan de eerste pioniers van het elektronische Taalportfolio is tevens gevraagd iets over hun succesverhalen te vertellen, maar ook over de problemen waar ze op stuiten en hoe ze deze hebben kunnen oplossen. Een portret van de *Vroege vogels* is daarmee tot stand gekomen.

Alessandra Corda & Daniela Fasoglio

In 2001 heeft de Raad van Europa het *Common European Framework of Reference* (CEFR) gepubliceerd: een document dat vanaf dat moment een grote impact op het moderne vreemdetalenonderwijs in Europa heeft gehad, op alle niveaus. Al voor de publicatie van het CEFR (in de Nederlandse vertaling Europees Referentiekader, in het kort ERK), had de Raad van Europa het model van

het Europees Taalportfolio ontwikkeld: een instrument voor zelfevaluatie waarmee de taalleerder door middel van de *'can do statements'* van het ERK kan aangeven wat hij of zij in een moderne vreemde taal al 'kan'. De laatste jaren zijn alle Europese landen bezig geweest met de ontwikkeling van taalportfolio's voor verschillende leeftijdscategorieën; voor de officiële accreditatie moesten deze wel aan bepaalde voorwaarden van de Raad van Europa voldoen.

Er was echter weinig zicht in wat docenten met het Taalportfolio in hun onderwijs deden: ging het om eenmalige gebruikers, of werd het Taalportfolio daadwerkelijk als instrument in de klas gebruikt?

Europeestaalportfolio.nl

Nederland heeft hierin een voortrekkersrol vervuld, door niet alleen vijf versies op papier te ontwikkelen maar deze vervolgens samen te voegen in één digitale versie, het eerste webgebaseerde interactieve Taalportfolio in Europa, te vinden op <www.europeestaalportfolio.nl>. Dit Taalportfolio, ontwikkeld met subsidie van het ministerie van Onderwijs, is in juni 2007 door de Raad van Europa gevalideerd en is vervolgens in het najaar overgedragen aan de SLO. Een redactie bestaande uit het NaB-MVT, SLO, Cito, CPS, één vertegenwoordiger van het hbo en het Expertisecentrum MVT draagt op dit moment de inhoudelijke verantwoordelijkheid voor de site. Sinds 2004 hebben zo'n 30.000 gebruikers een accountnaam bij de site aangevraagd, onder wie ook bijna 2000 docenten uit alle sectoren, van basisonderwijs tot en met universiteit. De gebruikers met een leerling- of studentaccount hadden in 2007 een enquête ontvangen (Tuin, 2007). Er was echter weinig zicht in wat docenten met het Taalportfolio in hun onderwijs deden: ging het om eenmalige gebruikers, of werd het Taalportfolio daadwerkelijk als instrument in de klas gebruikt, en hoe dan? Voor welke talen, en hoe vaak? Om achter deze informatie te komen heeft de SLO eind 2007 een korte enquête onder alle gebruikers met een docentaccount verspreid. Parallel aan deze actie hebben het Expertisecentrum MVT en SLO ervaringen verzameld van 'pioniers' van het taalportfolio en deze ervaringen

in de publicatie *Vroege vogels* (Beeker, Corda, Fasoglio & Van Nieuwenhoven, 2008) gebundeld.

De enquête

De enquête bestond uit vijf vragen:

VRAAG 1 Hoe vaak maakt u gebruik van de site <www.europeestaalportfolio.nl>?

VRAAG 2 Sinds wanneer gebruikt u het Europees Taalportfolio?

VRAAG 3 Met welke klas/klassen gebruikt u het Europees Taalportfolio?

VRAAG 4 Voor welke taal/talen gebruikt u het Europees Taalportfolio?

VRAAG 5 Hoe vaak bent u van plan om het Europees Taalportfolio in de toekomst te gebruiken?

265 docenten, werkzaam in heel Nederland, hebben een ingevulde enquête teruggestuurd. Ruim de helft geeft les in het voortgezet onderwijs; 24% geeft les op een mbo-opleiding, 14% op een hbo-opleiding. Iets meer dan 2% is werkzaam in het basisonderwijs.

Uit de antwoorden op de tweede vraag blijkt dat ongeveer 12% van de respondenten al voor 2004 het Taalportfolio gebruikte. Vervolgens is het aantal docentengebruikers elk jaar met 25 tot 30% gestegen. Het gebruik van het digitale Taalportfolio beperkt zich echter voor ongeveer 60% van de docenten tot incidentele bezoeken, een duidelijk teken dat dit instrument nog niet echt een plek in het Nederlandse schoolstelsel heeft veroverd. De resterende 40% gebruikt het Taalportfolio systematischer, variërend van één keer per schooljaar tot zelfs één keer per maand of vaker. Voor deze laatste groep wordt het Taalportfolio kennelijk al structureel als instrument in de taallessen ingezet. De docenten die het vaakst het Taalportfolio gebruiken, werken voor meer dan de helft in het voortgezet onderwijs (15%), terwijl 8% het Taalportfolio binnen een mbo-opleiding gebruikt, en 6% is werkzaam in het hbo. Eén docent heeft aangegeven het Taalportfolio in het basisonderwijs maandelijks te gebruiken. Het Taalportfolio wordt voornamelijk voor Engels, maar ook voor Duits, Frans en Spaans gebruikt. In het voortgezet onderwijs wordt het Taalportfolio vooral in de eerste drie klassen van vmbo, havo en vwo gebruikt, maar veel docenten geven ook aan te zijn gestart met klas 4-vmbo en met de bovenbouw havo/vwo. Een positief gegeven

is het feit dat 66% van de respondenten van plan is het Taalportfolio in de toekomst vaker te gaan gebruiken, terwijl slechts 8% denkt het minder vaak of helemaal niet meer te gebruiken.

Vroege vogels

De informatie uit de enquête gaf gelijk aanleiding tot de volgende vraag: hoe kan ervoor worden gezorgd dat deze docenten voldoende ondersteuning krijgen bij het voortzetten van hun plannen? Hiervoor is een eerste stap gezet in de publicatie *Vroege vogels*, die interviews bevat met een tiental docenten uit vmbo, havo/vwo, mbo en hbo, inclusief een lerarenopleiding. Veel van

Het Taalportfolio biedt hulp bij het differentiëren door leerlingen op hun eigen niveau te laten werken

deze pioniers zien de meerwaarde van het Taalportfolio vooral in het feit dat dit instrument leerlingen – maar ook docenten – bewuster maakt van de vorderingen bij het leren van een vreemde taal. Leerlingen zien beter wat hun sterke en zwakke punten zijn, het gewenste niveau wordt inzichtelijker en ze zien dat je talen ook buiten de schoolcontext leert. Tevens biedt het Taalportfolio hulp bij het differentiëren door leerlingen op hun eigen niveau te laten werken.

PROBLEMEN	TIPS
Na het eerste enthousiasme werkt geen docent op mijn school meer met het Europees Taalportfolio, omdat degene die het initiatief heeft genomen geen tijd meer heeft / van baan is veranderd / ziek is geworden.	De implementatie van het Europees Taalportfolio en het Europees Referentiekader heeft veel meer kans van slagen als het gedragen wordt door het schoolmanagement. Zoek steun (ook in termen van uren die hiervoor beschikbaar worden gesteld) bij rector en conrector. In het begin kan dit best in de vorm van een pilotproject worden gegoten, maar om echt effect te hebben, moet het project wel indalen in het beleidsplan van de school. Hecht grote waarde aan gezamenlijk optrekken en blijf hameren op ondersteuning vanuit het schoolmanagement. Presenteer je als expert en gebruik je schoolleiding bij de sturing (niet andersom).
Het taalportfolio kun je niet in één keer invoeren in het curriculum.	Begin klein. Maak eerst afspraken over bepaalde klassen of leerjaren. Je kunt ook afspreken om de producten van een beperkt aantal taaltaken in het taalportfolio op te slaan en de zelfevaluatie aan het begin en aan het eind van het jaar te doen.
Ik overweeg het Europees Taalportfolio te gaan gebruiken, maar het lijkt me iets dat echt veel tijd kost.	Je hoeft niet te beginnen met het Taalportfolio. Je kunt beginnen door aandacht te besteden aan de belangrijkste elementen die bij het taalportfolio horen, zoals zelfevaluatie, taakgerichtheid, autonoom leren. Als je al gewend bent als docent om zo te werken, dan is de stap naar het Taalportfolio niet zo groot.

Enkele voorbeelden uit het overzicht van meest voorkomende invoeringsproblemen en tips voor oplossingen

Duidelijk is dat de invoering van het Taalportfolio in de lespraktijk nog een lange weg heeft te gaan

Een ander voordeel dat genoemd wordt, is dat het Taalportfolio een nauwkeuriger beeld van de taalbeheersing geeft, doordat elke taalvaardigheid afzonderlijk met een niveau wordt weergegeven. De producten die de leerlingen in hun persoonlijk taalportfolio verzamelen, maken ten slotte een betere doorstroming mogelijk. Interessant hierbij is dat in Nederland, zoals in veel andere landen, het Taalportfolio het eerste instrument was om het ERK concreter te maken en om ermee te werken in de klas. Nu dat eindexamens gekoppeld worden aan het ERK (al volgend jaar voor het vmbo; havo en vwo volgen in 2010 en 2011) en leergangen aan het ERK worden aangepast, krijgt het Taalportfolio een duidelijker kader in het taalcurriculum.

Het Taalportfolio in de klas

De docenten die in *Vroege vogels* aan het woord komen, hebben ook knelpunten signaleerd. Deze zijn in een overzicht achter in de publicatie samengevat, voorzien van suggesties voor oplossingen. Dergelijke suggesties kunnen een houvast bieden aan docenten die overwegen het Taalportfolio in hun lessen in te zetten of die net begonnen zijn ermee te werken. (Zie ook de tabel op de vorige bladzijde.)

Alle pioniers waren het bijvoorbeeld met elkaar eens dat je niet in één keer het Taalportfolio in het curriculum kunt invoeren; beter is om eerst goede afspraken met collega's te maken over bepaalde klassen of leerjaren en bijvoorbeeld een zelfevaluatiesessie aan het begin en aan het eind van het jaar te doen.

Ook de selectie van geschikte opdrachten en taken voor het werken met het Taalportfolio is heel belangrijk. Ontwikkelwerk kost veel tijd en veronderstelt ervaring. De leergangen in gebruik, maar ook beschikbaar ondersteunend materiaal van verschillende instellingen (zoals APS en CPS) en de zogenaamde 'leerzame activiteiten' beschikbaar op de website van het Europees Taalportfolio kunnen hiervoor worden gebruikt.

Tot slot

Een belangrijke succesfactor van het Taalportfolio bleek het draagvlak binnen het docententeam en de schoolmanagement. Als het bij een onemanshow blijft, is de invoering van het Taalportfolio afhankelijk van de individuele docent, en zodra deze geen tijd meer heeft of van baan verandert, is het Taalportfolio ook gauw uit beeld. Maar dat geldt natuurlijk voor de meeste vernieuwingen op school.

Duidelijk is dat de invoering van het Taalportfolio in de lespraktijk nog een lange weg heeft te gaan. We hopen dat steeds meer docenten deze weg zullen inslaan en we nodigen hen uit om dit niet in hun eentje te doen, maar om contact te zoeken met andere scholen en docenten die met hetzelfde bezig zijn. ■

LITERATUUR

- Beeker, A., Corda, A., Fasoglio, D., & Nieuwenhoven, E. van. (2008). *Vroege vogels*. Leiden/Enschede: Expertisecentrum MVT / SLO. (Te downloaden via het Documentatiecentrum van het Expertisecentrum MVT, <www.expertisecentrum-mvt.leidenuniv.nl>, vul 'Vroege Vogels' in in het zoekveld, of via de website van de SLO, <www.slo.nl/mvt>, klik op link 'Publicaties'.)
- Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tuin, D. (2007). Gebruikers positief over Europees Taalportfolio. *Levende Talen Magazine*, 94(6).

De auteurs van dit artikel zijn graag bereid docenten die belangstelling hebben voor werken met het Taalportfolio, verder te helpen met informatie en contacten.

Bent u geïnteresseerd? Stuur dan een bericht naar Daniela Fasoglio, <d.fasoglio@slo.nl> (senior leerplanontwikkelaar tweede fase en coördinator van het mvt-team, SLO), of Alessandra Corda, <acorda@iclon.leidenuniv.nl> (projectleider van het Expertisecentrum moderne vreemde talen, Universiteit Leiden).

Foto: Anda van Riet

ERK-spreektoetsen van het Cito

Na een set aan het Europees Referentiekader (ERK) gerelateerde schrijftoetsen heeft het Cito nu ook ERK-spreektoetsen uitgebracht. Wat is er nieuw aan?

Johan Graus, Arie Hoeflaak & Erik Kwakernaak

Het door het Cito ontwikkelde pakket spreektoetsen bevat voor Duits, Engels en Frans elk twee docententabellen, één voor de niveaus A1 en A2 en één voor de niveaus B1 en B2. In elke map zitten een handleiding, de toetsen met scoringsformulieren en twee cd's met respectievelijk de audiogedeelten van de toetsen en als voorbeeld de prestaties van twee leerlingen per toets, waarbij in de map door het Cito ingevulde scoringsformulieren horen.

Opzet en opgaven zijn vrijwel gelijk voor de drie talen. Het zijn geleide toetsen, uitgaand van kort in het Nederlands geschetste spreektoetsen. In elke toets komen drie verschillende toetsvormen aan bod:

1. Vijf korte rollenspelen met één uiting van een native speaker, waarop de leerling moet reageren aan de hand van een inhoudsaanduiding op papier (in het Nederlands en/of met behulp van een plaatje).
2. Een rollenspel zoals onder (1), maar dan langer, met

vijf of zes uitingen van de native speaker, waarop de leerling moet reageren.

3. Een presentatie; na de situatiebeschrijving krijgt de leerling tijd om zich aan de hand van inhoudspunten op papier voor te bereiden op een presentatie. Voorbereidings- en spreektijd nemen toe met het niveau, van dertig seconden en één minuut op A1 tot negentig seconden en drie minuten op B2.

Sturing voor het onderwijs

Hoeveel veranderingen brengt de invoering van het ERK in het Nederlandse vreemdetalenonderwijs? Bij de eerder verschenen ERK-schrijftoetsen viel het wel mee (vgl. Kwakernaak & Hoeflaak, 2007). Nieuw is alleen een wat breder repertoire aan tekstsoorten, situaties en taalhandelingen.

Het ERK is niet meer dan een leerdoelencatalogus. Het schrijft geen toetsvormen en beoordelingscriteria voor. Het laat de gebruikers ook vrij in de wijze waarop de leerlingen tot de leerdoelen gebracht worden. Dat betreft bijvoorbeeld de oefenvormen, de